

Sylwia Maziarczuk*

Autonomia wiernych chrześcijan w stowarzyszeniach prywatnych według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku

Już od najdawniejszych czasów wierni gromadzili się w celu realizacji wielu zadań¹. Sens istnienia stowarzyszeń ma swój fundament w misji Kościoła, mającej na celu prowadzenie wszystkich wiernych do jedności poprzez budowanie Ciała Chrystusowego². Stowarzyszenia ukazywały pragnienie wiernych, aby między ich życiem a wiarą występowała łączność³.

Prawodawca kościelny uregulował problematykę stowarzyszeń w obowiązującym Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.⁴ Jednak uprawnienia wiernych przynależących do stowarzyszenia są zróżnicowane w zależności od jego rodzaju. Ze względu na specyfikę stowarzyszeń prywatnych w Kościele, które nie mogą podejmować działań w imieniu Kościoła, a powstają z ini-

---

* Mgr lic. Sylwia Maziarczuk, doktorant, Katedra Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego Instytutu Prawa Kanonicznego KUL; e-mail: smaziarczuk@gmail.com

¹ T. Rakoczy, *Publiczne stowarzyszenia wiernych w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, Prymasowskie Wydawnictwo Gaudentinum, Gniezno 2011, s. 15.

² Tamże; R. Pagé, *Associations of the Christian faithful*, w: *New Commentary on the Code of Canon Law*, red. J. P. Beal, J. A. Coriden, T. J. Green, Paulist Press, New York 2000, s. 406.

³ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, t. II, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 2002, s. 98.

⁴ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25 I 1983, AAS 75 (1983), pars II s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Pallottinum, Poznań 1984 (dalej cyt.: KPK/83).

cyjatywy samych wiernych, została wiernym przyznana przez prawodawcę autonomia w zakresie zarządzania i kierowania tymi stowarzyszeniami.

Przedmiotem opracowania będzie wskazanie i przeanalizowanie obszarów autonomii wiernych, które zostały przyznane przez prawodawcę w stowarzyszeniach prywatnych.

1. Znaczenie terminu autonomia

Termin autonomia pochodzi z języka greckiego od słów *autos* – sam, *nomos* – prawo. Autonomia oznacza: „właściwość samostanowienia o sobie lub kierowania się własnymi prawami”⁵.

Określenie to nie jest nowe w nauczaniu Kościoła, gdyż można je odnaleźć w wielu dokumentach kościelnych, np. w dekrecie o apostołstwie świeckich, ale w zależności od kontekstu może być różnie rozumiane⁶. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r.⁷ nie posługiwał się tym terminem, natomiast pojęcie autonomii jest obecne w KPK/83, m.in. w kanonach regulujących problematykę stowarzyszeń prywatnych.

Autonomia dotyczy wielu obszarów życia Kościoła m.in. rzeczywistości doczesnej, osoby, rodziny, instytutów zakonnych, wspólnoty politycznej, nauki i kultury, społeczności i instytucji⁸. Prawodawca kościelny posłużył się tym terminem określając uprawnienia wiernych w stowarzyszeniach prywatnych, które będą przedmiotem analizy.

⁵ S. Kamiński, *Autonomia*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. I, Lublin 1979, kol. 1159-1160.

⁶ A. Skorupa, *Słuszna autonomia instytutów zakonnych w Kościele łacińskim*, Wydawnictwo Salwator, Kraków 2002, s. 53.

⁷ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, 27 V 1917, AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593 (dalej cyt.: CIC/17).

⁸ Skorupa, *Słuszna autonomia instytutów zakonnych*, s. 54-88.

2. Geneza i cele stowarzyszeń prywatnych

Prawodawca w KPK/83 wprowadził podział stowarzyszeń na publiczne (kan. 312-320) i prywatne (kan. 321-326). Stowarzyszenia publiczne eryguje kompetentna władza kościelna (kan. 301 § 3), natomiast stowarzyszenia prywatne są zakładane z inicjatywy wiernych. W kan. 298-311 zostały zawarte normy wspólne dla stowarzyszeń. W poprzedniej kodyfikacji nie było stowarzyszeń prywatnych. Kodeks piobenedyktyński uznawał takie stowarzyszenia, które w obecnym rozumieniu są stowarzyszeniami publicznymi⁹.

Prawodawca kodeksowy poprzez zamieszczenie kanonów odnoszących się do stowarzyszeń prywatnych w obowiązującym Kodeksie, odniósł się do nauczania Soboru Watykańskiego II, który poparł stowarzyszenia o tym charakterze¹⁰. Ojcowie soborowi wykazali aprobatę w stosunku do takich inicjatyw w dekrecie *Apostolicam Actuositatem*¹¹: „W Kościele istnieje bowiem wiele przedsięwzięć apostołskich, które powstają w wyniku swobodnej inicjatywy i decyzji świeckich oraz są kierowane ich roztropnym postępowaniem. Przez tego rodzaju działania w niektórych okolicznościach może się lepiej wypełniać misja Kościoła, stąd hierarchia często je pochwała lub zaleca” (AA 24).

Stowarzyszenie prywatne powstaje na podstawie prywatnej umowy między wiernymi z ich swobodnej inicjatywy dla osiągnięcia celów eklezjalnych (kan. 299 § 1). Prawodawca

⁹ CIC/17, kan. 686 § 1; J. Krukowski, *Prywatne stowarzyszenia wiernych*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła, red. J. Krukowski, Pallottinum, Poznań 2005, s. 148.

¹⁰ L. M. Sistach, *Stowarzyszenia wiernych*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, Warszawa 2012, s. 120.

¹¹ Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de apostulatu laicorum „Apostolicam actuositatem”*, 18 XI 1965, AAS 58 (1966), s. 837-864; tekst polski: Sobór Watykański II, *Dekret o apostołstwie świeckich „Apostolicam actuositatem”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje, tekst polski, nowe tłumaczenie*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 337-401 (dalej cyt.: AA); J. Krukowski, *Prawa i obowiązki laikatu w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, „Chrześcijanin w świecie” 5 (1983), s. 68.

w normach wspólnych odnoszących się do stowarzyszeń podać cele, dla których powinny być one zakładane: ożywienie doskonalszego życia chrześcijan, rozwój publicznego kultu, rozwój doktryny chrześcijańskiej, popieranie różnych form akcji apostołskich, ożywienie duchem chrześcijańskim porządku doczesnego (kan. 298 § 1)¹². Jednak w KPK/83 znajduje się ograniczenie celów stowarzyszeń prywatnych, gdyż niektóre są właściwe dla stowarzyszeń publicznych, a są to: przekazywanie doktryny chrześcijańskiej w imieniu Kościoła, rozwijanie kultu publicznego, bądź przedsięwzięcie innych celów, których realizacja ze swej natury jest zastrzeżona władzy kościelnej (kan. 301 § 1). Mimo tego zakres celów, jakie mogą być realizowane poprzez stowarzyszenia prywatne jest bardzo szeroki, a ich wybór został pozostawiony swobodnej inicjatywie wiernych¹³. Mimo tego, iż takie stowarzyszenia będą popierane lub zalecane przez władzę kościelną nazywają się stowarzyszeniami prywatnymi (kan. 299 § 2).

Aby stowarzyszenie prywatne mogło używać w swojej nazwie przymiotnika „katolickie” potrzebna jest zgoda kompetentnej władzy kościelnej (kan. 300). Taka regulacja prawna nie świadczy o tym, że prawo wiernych do stowarzyszania się zostało ograniczone, ale jest wyrazem kontroli ze strony hierarchii kościelnej, aby nie dochodziło do nadużyć. Użycie w nazwie przymiotnika „katolickie” oznacza, że cele, które ma osiągać stowarzyszenie wpisują się w misję Kościoła, ale osiągnięcie ich jest powierzone prywatnej inicjatywie wiernych¹⁴.

¹² Krukowski, *Prywatne stowarzyszenia wiernych*, s. 124-125; L. F. Navarro, *Comentario c. 298*, w: *Comentario Exegético Al Código De Derecho Canónico*, red. Á. Marzoa, J. Miras y R. Rodríguez-Ocaña, vol. II/1, tercera edición actualizada, Eunsa, Ediciones Universidad De Navarra, Pamplona 2002, s. 424-427.

¹³ Sistach, *Stowarzyszenia wiernych*, s. 122.

¹⁴ Krukowski, *Prywatne stowarzyszenia wiernych*, s. 126-127.

3. Prawo do zakładania stowarzyszeń prywatnych

Stowarzyszenia prywatne mogą być zakładane przez wiernych na podstawie prawa naturalnego, jakim jest prawo do stowarzyszania się, które zostało potwierdzone przez prawodawcę kościelnego¹⁵. Kanon regulujący tę kwestię został zamieszczony w tytule „Obowiązki i prawa wszystkich wiernych”. Wobec tego uprawnienie do stowarzyszania się przysługuje wszystkim wiernym chrześcijanom¹⁶.

Sobór Watykański II docenił różne formy zorganizowane apostołstwa, które motywują do służby Kościołowi i Chrystusowi. Ojcowie soborowi podkreślili, iż świeccy mają prawo zakładania stowarzyszeń, kierowania nimi, a także wstępowania do już założonych (AA 19). Takie sformułowanie zostało wypracowane po długiej analizie i dyskusji podczas pracy nad redakcją dekretu o apostołstwie świeckich¹⁷. Dokument *Apostolicam Actuositatem* odnosi się bezpośrednio do świeckich, ale prawo do stowarzyszania się jest dane wszystkim wiernym chrześcijanom, dlatego przy analizowaniu fundamentalnych podstaw tego uprawnienia nie używa się terminu świeccy, ale wierni chrześcijanie (AA 18)¹⁸. Prawodawca stanowi, iż wierni świeccy powinni

¹⁵ KPK/83, kan. 215: „Wierni mają prawo swobodnego zakładania stowarzyszeń i kierowania nimi dla celów miłości lub pobożności albo ożywiania chrześcijańskiego powołania w świecie, a także odbywania zebrań dla wspólnego osiągnięcia tych celów”.

¹⁶ KPK/83, kan. 204 § 1: „Wiernymi są ci, którzy przez chrzest wszczępieni w Chrystusa, zostali ukonstytuowani Ludem Bożym i stawszy się z tej racji na swój sposób uczestnikami kapłańskiego, prorockiego i królewskiego posłannictwa Chrystusa, zgodnie z własną każdego pozycją, są powołani do wypełniania misji, jaką Bóg powierzył pełnić Kościołowi w świecie”; J. Krukowski, *Definicja chrześcijan. Komentarz do kan. 204 KPK*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 33 (1986), z. 5, s. 29-40.

¹⁷ Sistach, *Stowarzyszenia wiernych*, s. 25-27.

¹⁸ Tamże, s. 27-28; Ioannes Paulus PP. II, *Adhortatio apostolica post-synodalis de vocatione et missione laicorum in Ecclesia et in mundo „Christifideles laici”*, 30 XII 1988, AAS 81 (1989), s. 393-521; tekst polski: Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska „Christifideles laici”*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I, Wydawnictwo M, Kraków 1996, s. 272-378, nr 29 (dalej cyt.: CL): „W czasach najnowszych zjawisko zrzeszania się katolików świeckich ożywiło się i przybrało charakter szczególnie zróżnicowany. Jeśli bowiem zrzeszanie się wiernych zawsze było zjawiskiem w jakiś sposób obecnym w historii

popierać w szczególny sposób te stowarzyszenia, które zostały ustanowione dla celów duchowych, a zwłaszcza te, które są ukierunkowane do ożywienia chrześcijańskim duchem porządku rzeczy doczesnych i dzięki temu zmierzają do osiągnięcia związku między wiarą i życiem (kan. 327).

Sobór Watykański II wskazał na gwarancje duchownych odnośnie do zakładania stowarzyszeń w dekrete *Presbyterorum ordinis*¹⁹. Ojcowie soborowi stwierdzili, iż należy cenić i rozwijać stowarzyszenia, które będą pielegnowały świętość kapłanów w wykonywaniu ich posługi (PO 8). Jednak w dokumencie nie przyznano duchownym w sposób bezpośredni i jednoznaczny prawa do stowarzyszania się²⁰.

Prawodawca kodeksowy w konkretny sposób wskazał podmioty analizowanego uprawnienia w kan. 215, gdyż zagwarantował je wszystkim wiernym bez względu na przynależność stanową. Prawo do stowarzyszania się miało być zawarte w *Lex Ecclesiae Fundamentalis*. Jednak projekt tej ustawy wzbudzał wiele kontrowersji i nie została ona promulgowana²¹.

Kościół, o czym świadczą po dziś dzień rozmaite bractwa, trzecie zakony i stowarzyszenia, to niezwykle ożywienie w tej dziedzinie nastąpiło w czasach najnowszych, kiedy to powstały i rozszerzyły się liczne i bardzo zróżnicowane formy zrzeszeń: stowarzyszenia, grupy, wspólnoty i ruchy"; *Congregatio pro Episcopis, Directorio Apostolorum Successores per il ministero pastorale dei vescovi*, 22 II 2004, Libreria Editrice Vaticana 2004; tekst polski: Kongregacja ds. Biskupów, *Dyrektorium „Apostolorum successores” o pasterskiej posłudze biskupów*, w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 517-711, nr 114.

¹⁹ Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de presbyterorum ministerio et vita „Presbyterorum ordinis”*, 7 XII 1965, AAS 58 (1966), s. 991-1024; tekst polski: Sobór Watykański II, *Dekret o posłudze i życiu prezbiterów „Presbyterorum ordinis”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje*, s. 478-508 (dalej cyt. PO).

²⁰ Rakoczy, *Publiczne stowarzyszenia wiernych*, s. 49-50.

²¹ *Schema legis Ecclesiae Fundamentalis. Textus emendatus cum relatione de ipso Schemate deque emendationibus receptis*, Typis Polyglottis Vaticanis 1971; tekst polski: *Schemat Fundamentalnego Prawa Kościoła (tekst poprawiony)*, w: *Posoborowe prawodawstwo kościelne (dokumenty prawnoliturgiczne)*, zebrał i przetłumaczył ks. Edward Szafrowski, t. IV, z. 3, Wydawnictwo Akademii Teologii Katolickiej, Warszawa 1972, s. 5-87; Sistach, *Stowarzyszenia wiernych*, s. 29.

Z powyższej analizy wynika, że nauczanie Soboru Watykańskiego II i dyspozycje zawarte w KPK/83 proklamują autonomię wiernych chrześcijan, świeckich i duchownych do zakładania stowarzyszeń, a w tym również stowarzyszeń prywatnych.

4. Kierowanie i zarządzanie stowarzyszeniami prywatnymi

Według KPK/83 zarządzanie i kierowanie stowarzyszeniami prywatnymi należy do wiernych, zgodnie z postanowieniami statutów (kan. 321). Największym przejawem autonomii wiernych w stowarzyszeniach prywatnych jest możliwość stanowienia dla siebie statutów²².

Prawodawca stanowi, co powinny regulować statuty stowarzyszenia. Wskazuje m.in. na: nazwę, cel stowarzyszenia, siedzibę, zarząd, warunki wymagane do uczestnictwa w nich i którymi też określone są sposoby działania, uwzględniające jednak potrzeby lub korzyści czasu i miejsca (kan. 304 § 1). Są to wymagania minimalne. Wiernym w stowarzyszeniach prywatnych została przyznana samodzielność w redakcji statutów, które regulują zasadnicze kwestie w stowarzyszeniu. Prawodawca używa terminu autonomia na oznaczenie tej samodzielności (kan. 323 § 1). Jednak trzeba mieć na uwadze fakt, iż postanowienia statutów nie mogą być sprzeczne z prawem obowiązującym.

Żadne prywatne stowarzyszenie w Kościele nie może być uznane, chyba, że jego statuty zostaną uznane przez kompetentną władzę (kan. 299 § 3). Zgodnie z KPK/83 żadne prywatne stowarzyszenie wiernych nie może uzyskać osobowości prawnej,

---

²² Krukowski, *Prywatne stowarzyszenia wiernych*, s. 148; J. L. Guitérrez, *Stowarzyszenia wiernych*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego*, red. P. Majer, Wolters Kluwer Polska, Kraków 2011, s. 296; A. Domaszek, *Stowarzyszenia wiernych a nauka*, w: *Ars boni et aequi. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Remigiuszowi Sobańskiemu z okazji osiemdziesiątej rocznicy urodzin*, red. J. Wroceński, H. Pietrzak, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2010, s. 177.

jeśli jego statuty nie zostały zatwierdzone przez kompetentną władzę (kan. 322 § 2). W celu uzyskania osobowości prawnej przez stowarzyszenie prywatne wymagana jest bardziej bezpośrednia ingerencja władz. Jednak zatwierdzenie statutów nie zmienia natury prywatnej stowarzyszenia (kan. 322 § 2).

Cechą charakterystyczną stowarzyszeń prywatnych jest to, że mogą one posiadać lub nie posiadać osobowości prawnej. Kanon 310 odnosi się do problematyki prywatnej osobowości prawnej stowarzyszeń prywatnych. Stowarzyszenia, które nie posiadają osobowości prawnej nie są podmiotami obowiązków i uprawnień, jednak w sytuacji, gdy są uznane w porządku kanonicznym ich członkowie mogą wspólnie zaciągać zobowiązania oraz nabywać i posiadać dobra jako współwłaściciele²³.

Prywatne stowarzyszenie wiernych może uzyskać osobowość prawną przez formalny dekret kompetentnej władzy, która zatwierdza również statuty (kan. 322 § 1 i 2). Zgodnie z zasadą terytorialności tę władzę posiada: Stolica Święta dla stowarzyszeń powszechnych oraz międzynarodowych; konferencja biskupów, na swoim terytorium dla stowarzyszeń krajowych, które są przeznaczone dla wykonywania działalności w całym kraju; biskup diecezjalny dla stowarzyszeń diecezjalnych (kan. 312 § 1). W polskim porządku prawnym prywatne stowarzyszenia uzyskują cywilną osobowość prawną zgodnie z przepisami ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach²⁴.

W stowarzyszeniach prywatnych można wprowadzać zmiany w statutach. Wierni mogą to uczynić, gdy uznają, że zachodzi taka konieczność, jednak – jak podaje L. M. Sistach – należy tego unikać, zwłaszcza w odniesieniu do fundamentalnych kwestii danego stowarzyszenia²⁵. W KPK/83 brakuje bezpośrednich uprawnień władzy kościelnej w stosunku do zmian statutów

²³ Sistach, *Stowarzyszenia wiernych*, s. 136.

²⁴ Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach, Dz. U. 2001, Nr 79, poz. 855 z późn. zm.

²⁵ Sistach, *Stowarzyszenia wiernych*, s. 155.

w stowarzyszeniu prywatnym, ale pośrednio ma na to wpływ, gdyż do niej należy uznanie i zatwierdzenie statutu stowarzyszenia prywatnego. Wobec powyższego, każda zmiana zgodnie z prawem wymaga uznania lub zatwierdzenia kompetentnej władzy²⁶.

5. Członkowie stowarzyszenia

Przyjmowanie członków do stowarzyszenia powinno dokonywać się zgodnie z przepisami prawa i statutami każdego stowarzyszenia (kan. 307 § 1). Prawodawca kościelny nie zamieścił żadnych szczególnych norm odnośnie do stowarzyszeń prywatnych. Pewne ograniczenie pojawia się w stosunku do członków instytutów zakonnych, którzy mogą należeć do stowarzyszenia, zgodnie z przepisami własnego prawa, za zgodą przełożonego (kan. 307 § 3).

Według KPK/83 przynależność do stowarzyszeń prywatnych zależy od postanowień statutu. W prawie powszechnym brakuje bezpośrednich unormowań odnośnie do przyjmowania do stowarzyszeń prywatnych osób, które publicznie porzuciły wiarę katolicką albo zerwały wspólnotę kościelną czy podlegających ekskomunice nałożonej wyrokiem lub zadeklarowanej. Takie ograniczenia dotyczą stowarzyszeń publicznych (kan. 316)²⁷. Stowarzyszenia prywatne nie działają w imieniu Kościoła, a ich cele mogą być realizowane we współpracy z niekatolikami będącymi członkami stowarzyszenia²⁸.

L. M. Sistach zauważa, że kwestia przynależności do stowarzyszeń prywatnych niekatolików, która znajduje się w statutach, jest poddawana ocenie władzy kościelnej, która uznaje i zatwierdza statuty²⁹. Według KPK/83 członkowie stowarzyszenia pry-

²⁶ Tamże, s. 155.

²⁷ Tamże, s. 142; Domaszek, *Stowarzyszenia wiernych a nauka*, s. 177-178.

²⁸ Sistach, *Stowarzyszenia wiernych*, s. 144.

²⁹ Tamże, s. 145.

watnego mogą być usunięci „na skutek słusznej przyczyny i zgodnie z przepisami prawa” (kan. 308).

6. Autonomia wewnętrzna stowarzyszenia prywatnego

KPK/83 nie przyznaje kompetentnej władzy kościelnej uprawnienia do wyznaczania przewodniczącego lub innych funkcji kierowniczych w stowarzyszeniach prywatnych. Prawodawca zagwarantował stowarzyszeniu prywatnemu uprawnienie do wyznaczania w wolny sposób moderatora i urzędników, zgodnie z postanowieniami statutów (kan. 324 § 1). Taka regulacja prawna jest wyrazem autonomii stowarzyszenia prywatnego polegającej na swobodnym wyborze tych osób.

Wobec powyższego problematykę tę regulują statuty, gdzie powinna zostać zamieszczona procedura wyznaczania różnych funkcji w stowarzyszeniu. W statutach może znajdować się przepis umożliwiający władzy kościelnej ingerencję w wybór sprawujących funkcje kierownicze w stowarzyszeniu prywatnym, ale nie ma takiego obowiązku³⁰.

Zgodnie z KPK/83, moderatorzy w stowarzyszeniach świeckich powinni troszczyć się o to, aby stowarzyszenia współpracowały ze sobą i świadczyły pomoc różnym dziełom chrześcijańskim na tym samym terytorium (kan. 328). Moderatorzy w stowarzyszeniach prywatnych i publicznych zostali zobowiązani także przez prawo powszechne do zorganizowania odpowiedniej formacji duchowej dla członków (kan. 329)³¹.

Prawodawca pozostawił dowolność członkom stowarzyszenia w posiadaniu i wyborze duchowego doradcy, spośród kapłanów, którzy pełnią posługę w diecezji, zgodnie z przepisami

³⁰ Tamże, s. 146; Krukowski, *Prywatne stowarzyszenia wiernych*, s. 141.

³¹ Cl. 58: „Podstawowym celem formacji świeckich jest coraz pełniejsze odkrywanie przez nich własnego powołania i coraz większa gotowość do tego, by żyć nim w wypełnianiu własnej misji”.

prawa, jednak potrzebuje on zatwierdzenia ordynariusza miejsca (kan. 324 § 2). KPK/83 reguluje tę problematykę w odniesieniu do stowarzyszeń o zasięgu diecezjalnym. Statuty stowarzyszenia powinny określać przyczyny usunięcia doradcy duchownego, przedział czasowy na który został wybrany, możliwości przedłużenia jego funkcji³².

7. Nadzór i kierownictwo

Stowarzyszenia prywatne cieszą się autonomią, ale podlegają pod nadzór i zarząd władzy kościelnej (kan. 323 § 1). Jednak nadzór ten nie zmienia natury stowarzyszenia prywatnego, ale ma stanowić wsparcie dla niego, aby wypełniało powierzone sobie cele lub działania, które zostały wyeksponowane w statutach. Dzięki nadzorowi kompetentnej władzy kościelnej stowarzyszenie prywatne może funkcjonować w porządku prawnym, jednak nie pozbawia tego rodzaju stowarzyszeń autonomii w zakresie zarządzania swoimi sprawami³³.

W normach wspólnych regulujących funkcjonowanie stowarzyszeń znajduje się potwierdzenie uprawnienia kompetentnej władzy kościelnej do tego, aby sprawowała nadzór nad wszystkimi stowarzyszeniami wiernych w trosce o to, aby zachowały one nienaruszoną wiarę i obyczaje oraz by nie wkładały się nadużycia do dyscypliny kościelnej. W celu realizacji tych funkcji władza ta ma prawo i obowiązek wizytowania stowarzyszeń, zgodnie z przepisami prawa oraz statutów (kan. 305 § 1). Obowiązek ten może być realizowany w stosunku do stowarzyszeń prywatnych posiadających osobowość prawną i tych, które

³² Sistach, *Stowarzyszenia wiernych*, s. 149; Krukowski, *Prywatne stowarzyszenia wiernych*, s. 151; Guitérrez, *Stowarzyszenia wiernych*, s. 298-299.

³³ Krukowski, *Prywatne stowarzyszenia wiernych*, s. 150; Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu*, s. 103.

jej nie posiadają³⁴. Stowarzyszenia prywatne podlegają także kierownictwu kompetentnej władzy kościelnej³⁵.

Władzą kompetentną do sprawowania nadzoru dla wszystkich stowarzyszeń jest Stolica Apostolska, natomiast nadzorowi ordynariusza miejsca podlegają stowarzyszenia diecezjalne i inne stowarzyszenia, które działają w diecezji (kan. 305 § 2).

Celem zachowania nadzoru kompetentnej władzy kościelnej nad stowarzyszeniami nie jest ograniczanie autonomii należącej każdemu stowarzyszeniu prywatnemu, ale harmonizacja jego praw i obowiązków, aby uniknąć rozproszenia sił, a ich działalność apostolską skierować ku dobru wspólnemu (kan. 323 § 2)³⁶. Odnosił się do tego także Sobór Watykański II w dekrecie *Apostolicam Actuositatem*: „Obowiązkiem hierarchii jest wspieranie apostołstwa świeckich, dostarczanie pouczeń i pomocy duchowej, takie kierowanie ich pracą apostolską, by służyła ona wspólnemu dobru Kościoła, oraz czuwanie nad zachowaniem czystości nauki i właściwego porządku” (AA 24).

8. Zarządzanie dobrami

Stowarzyszenie prywatne potrzebuje do realizacji postanowionych sobie celów środków ekonomicznych. Wobec tego prawodawca uregulował problematykę zarządzania dobrami w stowarzyszeniach prywatnych, zarówno tych, które posiadają osobowość prawną, jak i tych, które jej nie posiadają.

W ogólnej normie prawodawca określił relację między autonomią majątkową stowarzyszenia a nadzorem kompetentnej władzy kościelnej. Według KPK/83 zarządzanie majątkiem prywatnego stowarzyszenia wiernych należy do niego, zgodnie z przepisami statutów. Jednak kompetentna władza kościelna ma

³⁴ Sistach, *Stowarzyszenia wiernych*, s. 134.

³⁵ Tamże, s. 135.

³⁶ Krukowski, *Prywatne stowarzyszenia wiernych*, s. 150.

prawo nadzorowania, by dobra były użyte na cele stowarzyszenia (kan. 325 § 1).

Stowarzyszenie prywatne ma przyznaną swobodę w zakresie redakcji statutów, które będą określały sposób zarządzania dobrami należącymi do niego. Według J. Krukowskiego, dobra kościelne należące do kościelnych stowarzyszeń prywatnych, także tych, które posiadają osobowość prawną nie są dobrami kościelnymi, wskutek tego nie odnosi się do nich Księga V KPK/83 regulująca problematykę zarządu sprawami majątku kościelnego³⁷. Mimo tego majątek stowarzyszeń prywatnych nie jest wyjęty spod prawa kanonicznego, gdyż podlega nadzorowi kompetentnej władzy kościelnej, aby dobra były używane na cele stowarzyszenia. Prawo powszechne nie zobowiązuje stowarzyszeń prywatnych do corocznych sprawozdań z zarządu dobrami, jak ma to miejsce w stowarzyszeniach publicznych³⁸.

Prawodawca stanowi, że stowarzyszenie prywatne podlega władzy ordynariusza miejsca w zakresie zarządzania i dysponowania dobrami ofiarowanymi lub pozyskiwanymi na cele pobożne (kan. 325 § 2).

9. Wygaśnięcie lub zniesienie stowarzyszenia

KPK/83 respektuje zasadę trwałości, która odnosi się do wszystkich typów stowarzyszeń, w tym do stowarzyszeń prywatnych (kan. 120). Trwałość stowarzyszenia oznacza, że funkcjonuje ono choćby pozostał tylko jeden członek³⁹.

Prawodawca wyróżnił dwie formy wygaśnięcia stowarzyszenia prywatnego. Są to: wygaśnięcie zgodnie z postanowieniami statutów lub zniesienie przez kompetentną władzę, która może to uczynić w sytuacji, gdy działalność stowarzyszenia ob-

³⁷ Tamże, s. 152.

³⁸ Sistach, *Stowarzyszenia wiernych*, s. 150.

³⁹ Krukowski, *Prywatne stowarzyszenia wiernych*, s. 153.

raca się na poważną szkodę doktryny lub dyscypliny kościelnej albo powoduje zgorszenie wiernych (kan. 326 § 1).

Prawo powszechne reguluje problematykę przeznaczenia dóbr stowarzyszenia prywatnego w sytuacji wygaśnięcia lub zniesienia. W sytuacji, gdy prywatne stowarzyszenie przestanie istnieć, bez względu na to, czy posiadało osobowość prawną czy jej nie posiadało, przeznaczenia dóbr stowarzyszenia należy dokonać zgodnie z postanowieniami statutów, z zachowaniem praw nabytych i woli ofiarodawców. Gdy stowarzyszenie prywatne nie posiada osobowości prawnej, a statut nie reguluje zobowiązań, które wynikają z woli ofiarodawcy, majątek stowarzyszenia może zostać podzielony między członków stowarzyszenia⁴⁰.

Podsumowanie

Reasumując powyższe rozważania dotyczące autonomii wiernych chrześcijan w stowarzyszeniach prywatnych według KPK/83, należy stwierdzić, że:

- 1) stowarzyszenia prywatne są jednym z rodzajów stowarzyszeń w Kościele, obok stowarzyszeń publicznych, którym prawodawca kościelny poświęcił osobny rozdział. W poprzedniej kodyfikacji nie występowały tego typu stowarzyszenia;
- 2) wiernym należącym do stowarzyszeń prywatnych przysługuje autonomia, która została ustanowiona przez prawodawcę kościelnego. Podstawa tej autonomii tkwi w naturze stowarzyszenia prywatnego, które powstaje z inicjatywy samych wiernych;
- 3) największym przejawem autonomii wiernych w stowarzyszeniach prywatnych jest możliwość kierowania i zarządzania stowarzyszeniem przez wiernych, zgodnie z postanowieniami tworzonych przez nich statutów regulujących najważ-

⁴⁰ Tamże.

niejsze kwestie związane z funkcjonowaniem stowarzyszenia;

- 4) wiernym przysługuje autonomia wewnątrz stowarzyszenia, odnośnie do wybierania moderatora i innych osób sprawujących funkcje kierownicze w stowarzyszeniu;
- 5) mimo przysługującej wiernym autonomii, stowarzyszenia pozostają zależne od kompetentnej władzy kościelnej, która jest uprawniona do sprawowania nad nimi nadzoru i kierownictwa;
- 6) stowarzyszenia prywatne w wolny sposób zarządzają posiadanymi dobrami, ale pod zwierzchnictwem władzy kościelnej.

Bibliografia

Źródła prawa

- *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25 I 1983, AAS 75 (1983), pars II s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Pallottinum, Poznań 1984.
- *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, 27 V 1917, AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593.
- Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de apostulatu laicorum „Apostolicam actuositatem”*, 18 XI 1965, AAS 58 (1966), s. 837-864; tekst polski: Sobór Watykański II, *Dekret o apostolstwie świeckich „Apostolicam actuositatem”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje, tekst polski, nowe tłumaczenie*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 377-401.
- Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de presbyterorum ministerio et vita „Presbyterorum ordinis”*, 7 XII 1965, AAS 58 (1966), s. 991-1024; tekst polski: Sobór Watykański II, *Dekret o posłudze i życiu prezbiterów*

- „*Presbyterorum ordinis*”, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje, tekst polski, nowe tłumaczenie*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 478-508.
- Congregatio pro Episcopis, *Direttorio Apostolorum Successores per il ministero pastorale dei vescovi*, 22 II 2004, Libreria Editrice Vaticana 2004; tekst polski: Kongregacja ds. Biskupów, *Dyrektorium „Apostolorum successores” o pasterskiej posłudze biskupów*, w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 517-711.
  - Ioannes Paulus PP. II, *Adhortatio apostolica post-synodalis de vocatione et missione laicorum in Ecclesia et in mundo „Christifideles laici”*, 30 XII 1988, AAS 81 (1989), s. 393-521; tekst polski: Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Christifideles laici”*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I, Wydawnictwo M, Kraków 1996, s. 272-378.
  - *Schema legis Ecclesiae Fundamentalis. Textus emendatus cum relatione de ipso Schemate deque emendationibus receptis*, Typis Polyglottis Vaticanis 1971; tekst polski: *Schemat Fundamentalnego Prawa Kościoła (tekst poprawiony)*, w: *Posoborowe prawodawstwo kościelne (dokumenty prawno-liturgiczne)*, zebrał i przetłumaczył ks. Edward Szafrowski, t. IV, z. 3, Wydawnictwo Akademii Teologii Katolickiej, Warszawa 1972, s. 5-87.
  - Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach, Dz. U. 2001, Nr 79, poz. 855 z późn. zm.

Literatura

- Domaszek A., *Stowarzyszenia wiernych a nauka*, w: *Ars boni et aequi. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Remigiuszowi Sobańskiemu z okazji osiemdziesiątej rocznicy urodzin*, red. J. Wroceński, H. Pietrzak, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2010, s. 175-186.

- Kamiński S., *Autonomia*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. I, Lublin 1979, kol. 1159-1160.
- Guitérrez J. L., *Stowarzyszenia wiernych*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechny i partykularny ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego*, red. P. Majer, Wolters Kluwer Polska, Kraków 2011, s. 279-301.
- Krukowski J., *Definicja chrześcijan. Komentarz do kan. 204 KPK*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 33 (1986), z. 5, s. 29-40.
- Krukowski J., *Prawa i obowiązki laikatu w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, „Chrześcijanin w świecie” 5 (1983), s. 61-68.
- Krukowski J., *Prywatne stowarzyszenia wiernych*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, t. II/1, Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. J. Krukowski, Pallottinum, Poznań 2005, s. 148-153.
- Navarro L. F., *Comentario c. 298*, w: *Comentario Exegético Al Código De Derecho Canónico*, red. Á. Marzoa, J. Miras y R. Rodríguez-Ocaña, vol. II/1, tercera edición actualizada, Eunsa, Ediciones Universidad De Navarra, Pamplona 2002, s. 424-427.
- Pagé R., *Associations of the Christian faithful*, w: *New Commentary on the Code of Canon Law*, red. J. P. Beal, J. A. Coriden, T. J. Green, Paulist Press, New York 2000, s. 398-422.
- Pawluk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, t. II, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 2002.
- Rakoczy T., *Publiczne stowarzyszenia wiernych w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, Prymasowskie Wydawnictwo Gaudentinum, Gniezno 2011.

- Sistach L. M., *Stowarzyszenia wiernych*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, Warszawa 2012.
- Skorupa A., *Słuszna autonomia instytucji zakonnych w Kościele łacińskim*, Wydawnictwo Salwator, Kraków 2002.

Autonomy of the Christian Faithful in Private Associations According to the Code of Canon Law of 1983

Summary

The presented article discusses the autonomy of the Christian faithful in private associations in the Code of Canon Law of 1983. The private associations are one of the types of associations in the Church beside the public ones.

The author starts with the explanation of the term “autonomy”. Although this term is not new in the teaching of the Church, the legislator in the Code of Canon Law of 1917 did not use it.

The article provides an analysis of the origin and aims of the private associations. The Church legislator stipulates that the Christian faithful are free, by means of a private agreement made among themselves, to establish associations to attain the certain aims. The Christian faithful are at liberty freely to found associations. The private associations are guided and directed by them according to the prescripts of their statutes. The author describes the members of the private association. Their reception is to be done in accord with the norm of law and the statute. Although private associations enjoy autonomy, they are subject to the vigilance and governance of ecclesiastical authority.

The last part of the article discusses the two forms of the expiration of private associations. The legislator indicates the following means: 1) cease to exist in accord with the norm of its statute and 2) suppress by the competent authority.

Translated by Agnieszka Romanko

Słowa kluczowe: statut, nadzór władzy kościelnej, moderator, osobowość prawna, wygaśnięcie.

Key words: statute, vigilance of ecclesiastical authority, moderator, juridic personality, expiration.